

ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉS SZOLNOK MEGYÉBEN*

GERGELY ISTVÁN

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

MSZMP Szolnok megyei Bizottsága, Szolnok

Az ország középső részén — a Nagyalföld centrumában — elterülő megyék földrajzi viszonyai összességében kedvezőek. Természeti jellemzője a síkság, amely jelentős folyókkal (Tisza, Zagyva, Körös, Tarna), az utóbbi évtizedekben létrehozott mesterséges vízfelületekkel, tavakkal, tározókkal, csatorna-rendszerekkel szabdaltnak területe.

Fennálló ellentmondás, hogy a különben vízben gazdag megye az ország legszárazabb — aszályos — területe, ahol az évi csapadékmennyiség egyenetlen és évszakonként is kedvezőtlen megoszlásban 450—550 mm között ingadozik. Ugyanakkor szinte állandósult a tavaszi hóolvadás és a nyáreleji, néha az őszi esők okozta ár- és belvívveszély.

Éghajlatunk szélsőséges. Mégis a terület hőmérsékleti viszonyai, napfényben gazdag volta előnyös csaknem valamennyi hazánkban honos mezőgazdasági kultúra termesztésére.

Talajára változatosság a jellemző. Megtalálhatók itt a legértékesebb középkötött vályogtalajoktól kezdve a különböző szikeseken keresztül a futóhomokig szinte minden, jó és rossz talajtípus.

Főbb tájegységein — a Jászságban, Kunságban, Tiszazugban — élő jászok, kunok évszázadok óta folytattak mezőgazdasági termelő tevékenységet. Ez volt a népesség alapvető megélhetési forrása. Súlya, jelentősége meghatározóan nagy ma is.

A Jászságra inkább a mezőgazdaság belterjesebb gazdálkodási formái és fejlett kézműipar, míg a Kunságra kifejezetten a külterjes gazdálkodási mód volt a jellemző.

Az Alföldre — benne különösen megyénkre — a földrajzi, történelmi viszonyokból eredően is nagytelepülések a jellemzők. Ezt egészítette ki az ugyancsak történelmi múltjából, valamint a termelési sajátosságaiból fakadó tanyavilág. A Jászság területén főleg a nagyközségek, a Kunságban pedig a nagymúltú mezővárosok az alapvető jellemzői a településhálózatnak.

A sík, vízben gazdag, egyébként aszályos, ár- és belvizes területeken korábban állandó gondot jelentett a vízgazdálkodás elmaradottsága. Felsza-

* Előadás a Tiszavidék-fejlesztési Tudományos Napokon, Karcag, 1974. szeptember 11.

badulásunk után pedig ezen a területen vált sürgető és elsődlegesen megoldandó feladattá az árvédelmi és öntözőgazdálkodást biztosító tevékenység. Első ötéves tervünkben is ezért szerepelt kiemelt helyen a Tiszasüly környéki öntözőrendszer megépítése. Az országban első — Tiszalök mellett épült — vízerőmű és duzzasztógát, valamint a Keleti és Nyugati főcsatornák már a korszerű öntözés műszaki megoldásainak is megvetették az alapját. E beruházások következménye a rizskultúra meghonosodása is.

Megyénkben fejlett és kulcs jelentőségű a közlekedés. Szolnok a Tiszán-túl kapuja. A Kelet—Nyugat közti közlekedés gócpontjává elsősorban vízrajzi viszonyai miatt vált, amelynek több pontján mind a vasúti, mind a közúti átkelés igen jelentős. Jelenét, de méginkább jövőjét tekintve ez a szerepe tovább növekszik a közúti, a vasúti és a víziközlekedés mai és perspektivikus tervének valórválása során.

A felszabadulás előtt a kedvező földrajzi, közgazdasági viszonyok, a meglévő nagyjelentőségű természeti kincsek ellenére a megye lakosságának nagy hányada az úgynevezett „természetes szegénység” állapotában élt, ahol legolcsóbb volt a munkaerő, legnagyobb az emberpiac; ahonnan a kubikusok, napszámosok sokezres tömege vándorolt hazai és nemritkán a tengerentúli munkaalkalmak felé.

A felszabadulás után megváltozott politikai viszonyok következtében uralkodóvá vált a szocialista tulajdon, kiépültek a szocialista termelési viszonyok. Ma a keresőképes lakosság szűk fele az iparban, s már nem egészen harmada a mezőgazdaságban dolgozik. Megyénket már nem elmaradottságáról ismerik, hanem fejlett szocialista iparral, korszerű nagyüzemi mezőgazdasággal, ezzel egyre jobban összhangban levő közlekedési és kereskedelmi gazdasággal rendelkező területként tartják számon, ahol a gazdasággal és környezettel együtt kölcsönhatásban formálódnak az emberek, javul anyagi helyzetük, fejlődik tudatuk, szocialista gondolkodásuk és cselekvésük.

A témánál maradva az általános látkép után néhány mondatot mezőgazdaságunkról, benne az öntözésről szólok.

Szolnok megye kereken 5600 km²-nyi területen, hazánk területének tizenhatodán terül el. Mezőgazdasági művelésbe vont termőterülete 527 000 ha, melynek háromnegyed része szántóföld. E területen jelenleg 10 állami és 101 termelőszövetkezeti gazdaság folytat viszonylag fejlett színvonalon búza, kukorica, lucernatermesztést, egy részük szakosítva rizs, cukorrépa, zöldség s újabban szójatermesztést. Igen jelentős az állattenyésztés, néhány helyen a kertészet és a gyepgazdálkodás. Üzemeink mérete az országos átlagnál nagyobb: az állami gazdaságok földterületének jelenlegi átlaga kereken 7200, termelőszövetkezeteinké 3700 ha.

Az ország mezőgazdaságának termelési értékéből megyénk kereken 8%-ban részesedik. Az üzemek növekvő jövedelmi színvonala biztosítja a dolgozók tervszerűen javuló kereseti szintje mellett a bővített újratemelést is, lehetőség-

get adva a műszaki-technikai fejlesztésre, közte az öntözés államilag is támogatott bővítésére és korszerűsítésére.

Az ország műszakilag berendezett öntözött területének közel egyharmada Szolnok megyében van. Területe 1960-ban 35, 1965-ben 49, 1970-ben 72 ezer ha volt. 1975-ben — terv szerint — kerekén 82 ezer ha válik öntözhetővé, mely művelt területünknek eléri a 15%-át.

A területnövekedéssel párhuzamosan az esőztető öntözési mód gyorsabb ütemű elterjedése figyelhető meg. Jelenleg mintegy fele-fele arányban részesedik az esőztető és a felületi öntözés. Ez az arány az öntözés nagyobb múltjával, viszonylag kedvező domborzati és talajviszonyainkkal és a termelés szerkezetével függ össze. Országosan jóval kisebb a felületi, nagyobb az esőztető öntözés részaránya.

Az öntözés művelési ágak közötti megyei megoszlására jellemző, hogy közel háromnegyednyi részarányt a szántóföldi öntözés képvisel. A gyepterületek 17, a kertészeti kultúrák 7—8%-ot tesznek ki.

A szántóföldi öntözésen belül 30%-a rizs, 20%-a kukorica, 17—17%-a búza és lucerna, 9%-a cukorrépa és 7%-nyi az egyéb takarmánynövények.

Öntöző gazdaságainkban az öntözött terület összterülethez viszonyított részaránya viszonylag nagy; többségükben 15—45% közé esik. E gazdaságokban — az átlaghoz viszonyítva — erőteljesebb a koncentráció, a szakosodás és ez által a termelés méretének, valamint szakember és állóeszköz állomány növekedése.

A mára jellemző helyzetből következnek megyénk öntözésfejlesztésének éves, ötéves és hosszútávra szóló országos, megyei és üzemi feladatai. Kiemelt tennivalóink summázva és leegyszerűsítve a következőkben foglalhatók össze:

— Öntözésfejlesztés mindenekelőtt jól szervezett, korszerűen felszerelt, magas termelési színvonalon álló nagyüzemben valósulhat meg, ahol a ma gazdaságosan elérhető legmagasabb fajlagos hozamokhoz szükséges feltételek — természetesen az öntözés kivételével — adottak, vagy rövid idő alatt megteremthetők. Erre a vállalkozásra Szolnok megye állami- és szövetkezeti gazdaságainak mintegy kétharmada már most alkalmas.

— Sürgető feladat a vízkészlet, benne a II. Tiszai Vízlépcső adta lehetőségek hasznosításának bővítése, új öntözőtelepek és fűrtök létesítésével, az elavultak rekonstrukciójával, s az öntözővíznormák fajlagos növelésével. Mind az új telepek létesítése, mind a rekonstrukcióban részesítetteknek nagyüzemi méretűeknek, korszerű, élőmunka-, terület- és tőketakarékos, könnyen szabályozható, tipizált műszaki megoldásúaknak kell lenniük.

— Tovább kell folytatni tervszerűen és nagy körültekintéssel a termelés üzemi és ágazati koncentrációját, a szakosodást, a termelés iparszerű elemeinek a térhódítását; intenzív, az öntözést is megháláló új fajták és hibridek tömeges termelésbe vonását; perspektivikus, az adottságoknak legmegfelelőbb termelés-szerkezet kialakítását úgy, hogy az megfeleljen a korszerű üzem-, munka- és vezetés-szervezés követelményeinek, biztosítsa a termelőeszközállomány racio-

nális kihasználását, az ott élő emberek népgazdaságilag is hasznos foglalkoztatását, legyen jó feltétele a jövedelmező gazdálkodásnak.

— Mezőgazdaságunk egyik fő pillére a politikai- és szakmai hozzáértés, valamint az anyagi javak befektetésének kettős akkumulációja. A fejlesztés során néha egyoldalúan a műszaki és technikai feltételeket helyezük előtérbe, s közben itt-ott lemaradunk a dolgok emberi oldalával. Jelenleg nem kevés üzemünkben — közte az öntözőgazdaságokban — a technikai-műszaki feltételek megteremtése, s fejlődése jócskán megelőzte a szubjektív feltételekét: a hozzáértés, a tudat és a szemlélet formálását. Gondoskodni kell ezért idejében elegendő, magasfokon képzett, tehát politikailag, szakmailag és emberi tulajdonságaiban egyaránt alkalmas vezetőkről és szakemberekről, a feladathoz szükséges közép-káderekről és a korszerű technikával arányban álló, elegendő szak- és betanított munkásgárdáról. Jelenleg üzemünkben csak mintegy két harmadrésze felel meg e feltételeknek, figyelembe véve a közismert szóródásokat. Különösen hiányoznak üzemünkben a műszaki- és közgazdasági szakemberek. Megyénkben alig található mezőgazdasági üzemben pl. energetikus, építész- és vegyészmérnök, s még mindig ritka a jólképzett agrárközgazdász foglalkoztatása.

— Mezőgazdaságunkban — benne az öntöző üzemünkben is — a mainál magasabb fokon lehet biztosítani a meglevő termelőeszközállomány — közte az öntözőberendezések — kihasználását. Ennek birtokában kell tovább bővíteni az anyagi-, műszaki bázist: mindenekelőtt a termelés nagyüzemi, jól tipizált és rendszerbe-foglalt gépesítését, a szerteágazó kemizálást, az üzemek és ágazatok épület- és berendezésállományát. Előrelátóan meg kell tervezni, s gyorsított ütemben kiépíteni az anyagi-műszaki bázisok hatékony működésének szolgáltató bázisrendszerét, benne a gépek és berendezések szerviz, karbantartó, javító és alkatrészellátó szolgáltatását, valamint a kémiai központi hálózatát.

— Végül szükséges jobban összehangolni az öntözésfejlesztés tervezését, kivitelezését, üzemeltetését, mindezen fázisok pénzügyi és szervezési megoldásait. Ennek keretében lehet biztosítani az új műszaki és tudományos vívmányok folyamatos hasznosítását, a mainál jóval rövidebb átfutási időt, korábbi megtérülést, gazdaságosabb öntözést.

Szolnok megye mezőgazdasága termelésfejlesztésének nagy lehetősége, hogy 1980-ra mezőgazdaságilag művelt területének mintegy egyötöde várhatóan öntözésre berendezett terület lesz. A mainál intenzívebb öntözéssel, lényegesen nagyobb fajlagos vízhasználattal, s a termelés növeléséhez szükséges többi tényező tervezett további javításával öntözött területeinken átlagosan mintegy 20—30%-kal magasabb termések biztosíthatók a nem öntözöttekhez viszonyítva. Az öntözés jövedelmezősége biztosított, annak mértéke viszont e körben közismerten sok tényező érvényre jutásának függvénye, melynek többsége szövetkezeteink és állami gazdaságaink vezetőségeinek a kezében van. Reméljük és elvárjuk, hogy a rájuk bízott javakkal a jó gazda gondosságával, a kiváló szakember hozzáértésével fognak bánni.